УДК 81'23:81'272(477)(091) **М. І. Степаненко, Н. С. Степаненко**

«КВОТА НАЦІОНАЛЬНОГО В ЦАРИНІ ПСИХОЛІНГВІСТИКИ», АБО ДІАХРОНІЙНО-СИНХРОНІЙНИЙ ОГЛЯД РОЗВИТКУ ПСИХОЛІНГВІСТИЧНОЇ ДУМКИ В УКРАЇНІ

Статтю присвячено з'ясуванню місця і ролі психолінгвістики як інтегративної галузі знань. Матеріалом дослідження обрано монографію «Українська психолінгвістика: історіографія (др. пол. XIX – поч. XXI ст.)» Т. Космеди та В. Папіш. Доведено, що психолінгвістика наділена іманентними характеристиками на рівні об'єкта, предмета, методів дослідження, термінологійного апарату. Висвітлено її значущі досягнення крізь призму таких наукових сюжетів: 1) зародження і поступ психолінгвістики в Україні й українському зарубіжжі; 2) діяльність сучасних психолінгвістичних осередків і наукових шкіл та їхніх представників; 3) досягнення української асоціативної лексикографії, психолінгвістичної дидактики.

***Ключові слова**: психолінгвістика, монографія «Українська психолінгвістика: історіографія (др. пол. XIX – поч. XXI ст.)», Т. Космеда, В. Папіш, психолінгвістична концепція, геній О. Потебні, психолінгвістичні осередки, українська асоціативна лексикографія, українська психолінгвістична дидактика.*

Stepanenko, M., & Stepanenko, N. "The National Dimension in Psycholinguistics": A Diachronic–Synchronic Survey of the Development of Psycholinguistic Thought in Ukraine. *The article explores the place and role of psycholinguistics within the contemporary scientific paradigm encompassing hybrid fields of knowledge that have emerged at the intersection of different disciplines. It examines psycholinguistics both as an autonomous branch of linguistics investigating the relationship between language as a system of signs and human mental processes, and as a linguistic discipline focused on the interpretation and modelling of human speech activity. The study demonstrates that psycholinguistics consistently preserves the conceptual foundations inherited from the disciplines on which it was established, while also possessing its own inherent characteristics regarding its object, subject matter, research methods, and terminological apparatus. The paper emphasises that the multifaceted development of any scientific discipline is most clearly reflected in its historiography, and that the evolution of linguistics is best represented through linguistic historiography. This issue receives particular attention in the present study. The principal source of analysis is the monograph "Ukrainian Psycholinguistics: Historiography (second half of the 19th c. – early 21st c.)" by T. Kosmeda and V. Papish. Drawing upon the synchronic-diachronic principle, as well as anthropocentrism and nation-centredness as strategic theoretical and methodological foundations of*

https://doi.org/10.34142/23127546.2026.65.22
CC BY NC

contemporary Ukrainian linguistics, the article presents the achievements of this relatively young field of scholarship through the prism of four logically interconnected thematic domains rich in relevant scholarly information: the first domain examines the emergence and development of psycholinguistics in Ukraine, highlighting the exceptional contribution of O. Potebnia and his psycholinguistic concepts, together with a detailed discussion of the psycholinguistic ideas advanced by D. Ovsianyko-Kulykovskyi, I. Franko, L Bulakhovskyi, V. Pidmohylnyi, and I. Bilodid; the second domain focuses on the contributions of representatives of the Ukrainian diaspora to psycholinguistics, particularly I. Ohiienko, with an interpretation of the essence and principal tenets of his national-psychological conception, and Y. Shevelov, whose engagement with psycholinguistic issues and whose psychologically grounded intellectual portrait are analysed; the third domain investigates contemporary Ukrainian psycholinguistic centres and research schools, together with the outstanding scholars representing them, including the Kharkiv, Lviv, Kyiv, Odesa, Pereiaslav, Lutsk, Donetsk, and Kamianets-Podilskyi psycholinguistic centres; the fourth domain considers the achievements of Ukrainian associative lexicography as a leading area of psycholinguistic research and as a valid instrument for psycholinguistic diagnostics and the verification of psycholinguistic hypotheses. It also reviews significant contributions to psycholinguistic didactics, including "Introduction to Psycholinguistics" by L. Zasiekina and S. Zasiekin, "Fundamentals of Psycholinguistics" by S. Kuranova, "Psycholinguistic Diagnostics" by L. Zasiekina and S. Zasiekin, "Psychology of Speech and Psycholinguistics" by L. Kalmykova, "Psychology of Communication" by M. Filonenko, "Psychology of Communication" by L. Kaidalova and L. Pliaka, "Fundamentals of Psychology and Interpersonal Communication" by L. Zasiekina and T. Pastryk, "Study Guide for the Special Course "Psycholinguistics"" by O. Kolomiitseva, and the collective volume "Suggestive Technologies of Manipulative Influence".

Keywords: *psycholinguistics; "Ukrainian Psycholinguistics: Historiography (second half of the 19th c. – early 21st c.)" by T. Kosmeda and V. Papish; psycholinguistic conception; the genius of O. Potebnia; psycholinguistic centres; Ukrainian associative lexicography; Ukrainian psycholinguistic didactics.*

Вступ

Лінгвістика – багатопредметна й багатооб'єктна наука, «яка все активніше взаємодіє з різноманітними сферами наукового (гуманітарного та негуманітарного) знання» (Бацевич, 2007: 3). У широкому мовознавчому просторі поруч із класичними науками про мову повноцінно функціюють ті напрями досліджень, які виникають на покордонні різних галузей знань. Це, зокрема, лінгвометодологія, соціолінгвістика, лінгвокультурологія, етнолінгвістика, лінгвопрагматика, лінгвоконцептологія, міжмовна прагматика, когнітивна

лінгвістика, гендерна лінгвістика, нейролінгвістика, біолінгвістика, комп'ютерна лінгвістика, юридична лінгвістика, правнича лінгвістика, судова лінгвістика, сугестійна лінгвістика, лінгвоекологія (еколінгвістика), політична лінгвістика, корпусна лінгвістика, медіалінгвістика, інтернет-лінгвістика, математична лінгвістика, лінгвостатистика, патопсихолінгвістика, прикладна лінгвістика, лінгвокраїнознавство та ін. Вони, з одного боку, зберігають маркувальні ознаки наук, на базі яких постали, а з іншого, – виструктуровують, легітимізують свої статусні характеристики на рівні об'єкта, предмета, методів дослідження, термінологійного апарату. Наукове обґрунтування актуальних і поліаспектних проблем, пов'язаних із фукціюванням цих наук, – «прерогатива соціологів, філософів, правознавців і, звичайно ж, мовознавців» (Пінчук, &Черв'як, 2005: 3). Закріплені за ними об'єкт та предмет дослідження, доречно наголошує Ф. Бацевич, безпосередньо корелюють із неповторністю феномену нової сфери знань і не можуть бути редукованими до тих царин, на основі яких виникли, а відсутність чітко окресленої власної термінології варто сприймати не як недолік, а радше як неминучу закономірність «практично всіх межових ("стикових") наук»: за наявности «спільного для кількох (багатьох) наук "межового" об'єкта дослідження і послуговування термінологією цих суміжних наук виформовується власний предмет дослідження, формуються специфічні методи дослідження, окреслюється проблемне поле зі своїм термінологічним апаратом» (Бацевич, 2007: 6–7).

Такий еволюційний шлях успішно пройшла й зайняла окрему – автономну та перспективну – нішу в мовознавчій парадигмі психолінгвістика, основне призначення якої – розв'язання тих завдань, що «викликали значні труднощі в окремо взятих лінгвістичних та психологічних концепціях» (Засєкіна, & Засєкін, 2002: 2). Розвиток психолінгвістики припадає на середину XX століття. Становлення її пов'язане передусім з іменами німецького філософа й мовознавця В. Гумбольдта, німецького філософа, психолога та лінгвіста Г. Штейнталя, українського мовознавця, філософа, фольклориста, етнографа й літературознавця О. Потебні. Утрадиційнився погляд про виняткову роль в історії психолінгвістики мовознавчих ідей І. Бодуена де Куртене, Л. Щерби, «психол[огічної] концепції Л. Виготського та його учнів (зокрема, О. Леонтьєва)» (Rusanivskyi, Taranenko, Ziabliuk,

Karpilovska, Vykhovanets, Hrytsenko, Yermolenko, Zadunaiska, Klymenko, Melnychuk, & Nimchuk, 2007: 561).

Про наукову перспективу психолінгвістики говорив ще в середині XIX століття О. Потебня, передбачаючи і навіть фіксуючи очевидне прямування мовознавства до психології з реальними його пріоритетами: розв'язання складних питань про мову через психологійну сферу і, навпаки, вплив лінгвістичних досягнень на новаційні тенденції, відкриття в царині психології (див.: Потебня, 2026). Закцентовано, зокрема, на нерозривному зв'язкові між такими людськими феноменами, як мислення та мовлення, на складному процесі оречевлення думки, зрештою, на виокремленні нової галузі знань – лінгвістичної психології (там само). Концептуальну лінію О. Потебні послідовно розвивав і вдосконалював його учень – Л. А. Булаховський (див. Булаховський, 1953).

Так уже склалося через відомі екстралінгвальні причини, що український слід у психолінгвістичному науковому контексті (і не тільки в ньому, це варто сприймати як закономірність, а не як виняток) губився в тоталітарну добу, попри те, що ґрунтовні праці українця О. Потебні послужили його надійною методологійною базою. По-справжньому не актуалізувався цей слід відповідно до його стратегійних пріоритетів навіть у добу незалежности. Нині настав час відновити історичну справедливість і повно та системно схарактеризувати самобутні сторінки української психолінгвістики крізь призму теоретико-прагматичної бази та її натеперішніх дослідників і колишніх фундаторів, багатьох із яких знищила сталінська репресивна машина, вилучила з дослідницького обігу їхній доробок.

Повернемося до обговорюваного аспекту історіографії і ще раз наголосимо, що вирізнена виняткова важлива із синхронійно-діахронійного погляду проблема не зайшла свого раціонального інтерпретування в добу тоталітаризму через ідеологійні втручання, передусім тому, що про код українського мовомислення, цінні набутки українського наукового дискурсу говорити було не велено, а то й заборонено. Сьогодні українська мова й українська лінгвістична думка скидають із себе імперсько-радянський second hand, у який роками намагалася «вбирати» їх Москва, та увиразнюють власну «неповторну вроду й окремішність витворюваними віками і сучасними питомими формами» (Степаненко, & Галаур, 2017: 144–145), повертаються з небуття

оригінальними мовознавчими концепціями, що своїми змістовими домінантами корелюють із модерними лінгвістичними досягненнями національного та світового рівня, промовисто віддзеркалюють етапні моменти психолінгвістики як «гібридної науки» (Загнітко, 2020: 618), об'єктом якої є вже згадувані процеси мовотворення та мовотворчості, і як розділу мовознавства з конкретним змістовим наповненням і функційним призначенням. Етапні моменти української психолінгвістичної науки з точки зору концептуалізації діахронії та синхронії, персоналізації і неформальної інсталізації, базису провадження наукової діяльности, прагматичного застосунку, зокрема лексикографійного ресурсу й науково-навчального контенту, не були предметом спеціального аналізу, що й визначає, з одного боку, **актуальність** пропонованої наукової розвідки, а з іншого, – нагальну потребу в подальшому різновекторному тлумаченні порушених проблем.

Неозброєними оком помітно, що складна номінація – *лінгвістика* [наука (вчення) про мову] + *психологія* [наука (вчення) про душу] – експліцитно віддзеркалює два базові кордони психолінгвістики: перший кордон – *галузь мовознавства*, яка «вивчає закономірності процесу *мовлення* і сприймання її людиною у співвідношенні з мовою як системою знаків» (Rusanivskyi, Taranenko, Ziabliuk, Karpilovska, Vykhovanets, Hrytsenko, Yermolenko, Zadunaiska, Klymenko, Melnychuk, & Nimchuk, 2007: 561), «процеси мовотворення і мовотворчості, сприйняття / розуміння та формування мовлення (у тому числі й говоріння) та співвідношення цих процесів із мовною системою» (Загнітко, 2020: 618); другий – *мовознавча дисципліна*, що «займається вивченням і моделюванням мовленнєвої діяльності людини» (там само: 619). Як справедливо зауважує Н. В. Лешкова, лінгвісти інтерпретують цю науку в мовознавчому руслі, а все те, що не охоплене межами такого розуміння, перетрансформовують у зону психології мовлення і відповідно трактують його (Лешкова, 2012: 97).

Про своєрідність розвитку психолінгвістики йдеться в працях зарубіжних (Г. Грайс, Дж. Касс, Ж. Нуазе, Ч. Осгуд, Н. Хомський, й ін.) та українських (Ф. Бацевич, М. Дружинець, А. Загнітко, Л. Засєкіна, Л. Лисиченко, В. Калашник, Л. Калмикова, В. Клименко, Г. Клименко, А. Ковалевська, Н. Коструба, О. Маленко, К. Мізін, М. Муравицька, Т. Осіпова, Н. Піддубна, Т. Терехова, М. Філон, О. Халіман та ін.) учених. Удокладнено схарактеризовано стратегійні теоретичні

й практичні проблеми цієї важливої галузі мовознавства в монографіях і статтях С. Засєкіна, Г. Калмикова, Т. Ковалевської, Т. Космеди, Н. Кутузи, В. Папіш, О. Холода та ін. В Україні активно діють психолінгвістичні школи, керівниками яких були і є відомі науковці – Л. Лисиченко, Т. Ковалевська, Т. Космеда, О. Холод та ін.

Про вже названі й про інші не менш важливі психолінгвістичні аспекти, огранені винятковою гостротою, ідеться в чотирьох логічно пов'язаних між собою, насичених релевантною інформацією наукових сюжетах уже згадуваної монографії «Українська психолінгвістика: історіографія (др. пол. XIX – поч. XXI ст.)», яку підготували доктори філологічних наук, професори Т. Космеда та В. Папіш. Вирізнене видання послужило основним **матеріалом нашого дослідження**. Автори цієї знакової в мовознавчій науці праці поставили за мету комплексно презентувати, як задекларовано в заголовкові статті, «квоту національного в царині психолінгвістики» (Космеда, & Папіш, 2026: 3), а якщо точніше, то представити історію становлення та етапні віхи української психолінгвістики – від середини XIX століття до сьогодні; з'ясувати й об'єктивно оцінити внесок у розбудову теорії психолінгвістики українських учених; розкрити особливості діяльности українських наукових психолінгвістичних осередків; схарактеризувати сучасну українську асоціативну лексикографію, авторитетні психолінгвістичні журнали та науково-навчальну літературу (підручники й посібники) з психолінгвістичної проблематики.

Мета пропонованого дослідження – комплексний аналіз із діахронійно-синхронійних позицій історії становлення та результативного розвитку української психолінгвістики як автономної галузі знань і як мовознавчої дисципліни крізь призму історіографії, вибазуваної на теоретико-методологійних засадах антропоцентризму та націєцентризму.

Мета статті зумовила розв'язання **таких завдань**: (1) схарактеризувати роль і місце психолінгвістики в науковій парадигмі, сформованій на базі різних галузей знань; (2) вирізнити методологійні принципи, інтегрувальні ознаки психолінгвістики як автономної наукової сфери; (3) установити основні етапи розвитку української психолінгвістики; (4) проаналізувати діяльність сучасних психолінгвістичних осередків і наукових шкіл, видатних учених, що представляють ці осередки й школи в Україні та зарубіжжі.

Методи дослідження

У процесі роботи застосовано загальнонаукові й спеціальні лінгвістичні методи. Використання методів індукції і дедукції, аналізу та синтезу допомогло встановити взаємозв'язки між центральними й другорядними сюжетними лініями наукового дискурсу Т. Космеди та В. Папіш. Метод критичного аналізу досліджуваних джерел уможливив експліцитне вичленування універсальних і національних ознак психолінгвістики, що перебуває в процесі перманентного розвитку та запроєктована своїм теоретико-прагматичним потенціалом на наукову й навчальну царини; лінгвопсихобіографійний метод сприяв відтворенню основних засад психолінгвістичної концепції представників материкової України та українського зарубіжжя; метод формалізації забезпечив маркування пріоритетів сучасних психолінгвістичних осередків, а також різнорангових досягнень української асоціативної лексикографії. За допомогою концептуального аналізу здійснено послідовне ідентифікування за конкретизованими критеріями й оригінальне трактування антропоцентричних та націєцентричних принципів психолінгвістики.

Виклад основного матеріалу

Засадничі положення, що сформували парадигму мети, належно проінтерпретовано в окремих чотирьох наукових викладах, або розділах, які в єдності сформували фундаментальну лінгвоісторіографійну студію, пойменовану «Історією української психолінгвістики». У її спектральному просторі – «***не лише наукові досягнення, але й портрети її представників***, ***які своїм «Я» творили психологічний код нації»***, тобто мовних особистостей із такими притаманними їм психолінгвістичними параметрами, як *естетичні ідеали*, *морально-ідеологійні пріоритети, психологійна позиція в соціумі*, *психоемоційні інтенції творчого почерку* (там само: 10). Справедливо наголошено, що українська лінгвоісторіографія хоч і не має бездоганно випрацюваних теоретико-прагматичних засад, однак уже перетворилася на «*важливий напрям сучасного українського мовознавства, мета якого всебічно окреслити історію розвитку вітчизняної лінгвістики від її початків до сьогодення, ураховуючи формування і поступ наукових шкіл, осередків, а також з'ясування внеску окремих мовознавців у розвиток української лінгвістики з урахуванням специфіки часу, простору,*

панівної ідеології, провідних наукових парадигм» (там само). У розглядуваній праці читач знайде інформацію, про яку тільки-но мовилося.

У передньому слові монографії «Українська психолінгвістика: історіографія (др. пол. XIX – поч. XXI ст.)» закцентовано головно на тому, що української психолінгвістики, згідно з ідеологійними засадами «русского мира» (як і української мови, відповідно до положень Валуєвського циркуляра), не було, немає і бути не може, та переконливо пояснено причини цього ганебного явища. По-перше, науковий доробок українських учених замовчувався, не поширювався або навіть заборонявся. По-друге, російськомовний контент українських авторів опинився в московському «силовому полі» (там само: 7). Попри ці перешкоди, твердять автори досліджуваного видання, спостережено неперервність динамічних процесів української психолінгвістики, її відчутне й результативне еволюціонування «в силовому полі тоталітарного суспільства» й упевненений, максимально мобілізований розвиток у посттоталітарний період, тобто період відновленої української державности (там само: 10).

Висловлено цінні міркування про дражливе колись, а сьогодні з особливим натиском питання – російськомовну наукову продукцію та українських учених, які жили і творили в тоталітарну добу й нині «поступово долають наслідки колоніальної залежності, лінгвоциду та етноциду з боку авторитарного режиму, а з початком повномасштабної російсько-української війни намагаються звільнитися не лише від впливу російської науки, але й від російськомовних праць, що популяризують ідеологію “русского мира”» (там само: 8). На глибоке переконання Т. Космеди та В. Папіш, треба визнати як реальність те, що «чимало українських дослідників <…> друкували свої праці російською мовою, оскільки рідна мова була заборонена (як у царській російській імперії) чи непопулярна (як у радянській імперії)», а також те, що «українська наука попри заборони все ж розвивалася. Саме тому відкидати важливі праці українських учених сьогодні не можна лише тому, що вони були написані російською мовою, оскільки це хоч і тоталітарний період розвитку української науки, але його не слід ігнорувати, а потрібно належно обсервувати й важливе приймати» (там само: 8–9). Можна, звичайно, дискутувати із цього приводу, але підступати до розв’язання порушеної проблеми на радикальних позиціях не варто, ба навіть небезпечно. Найліпший вихід

із ситуації, чи навіть зачарованого кола, що перед нами, – активізувати перекладацьку практику, подавати оприявлене іншою мовою (іншими мовами) в добротному українськомовному форматі, взоруючи на величезний досвід предтеч, багато з яких не з власної волі, а через ідеологійний диктат поповнили когорту кваліфікованих тлумачів і залишили нам неоціненний скарб – різностильові та поліжанрові текстові масиви, що репрезентують світові набутки. Сьогодні має запрацювати на повну силу практично орієнтована національна перекладацька школа, повнити корпус державотвірних чинників, стати важливим засобом впотужнення статусу української мови як державної.

Основні принципи сучасної української лінгвістики загалом і багатьох галузей її – антропоцентризм (реальна й потенційна запроєктованість на людину, на людський чинник) та націєцентризм [«необхідність глибокого й усебічного знання національної традиції, розуміння і забезпечення її тяглості» (там само: 9)] – системно й різновекторно відрефлексовано в монографії, про яку йдеться. Антропозорієнтованими за змістом є перший [«Зародження і поступ психолінгвістики в Україні: діяльність знаних мовознавців у тоталітарну добу (др. пол. XIX – 80-ті роки XX ст.)]» та другий («Українське зарубіжжя: діяльність Івана Огієнка і Юрія Шевельова в царині психолінгвістики») наукові виклади. Розповідь зосереджено довкола психолігвістичних концепцій О. Потебні (1835–1891), Д. Овсянико-Куликовського (1853–1920), І. Франка (1856–1916), Л. Булаховського (1888–1961), В. Підмогильного (1901–1937), І. Білодіда (1906–1981), І. Огієнка (1882–1972), Ю. Шевельова (1908–2002). Інтелектуально-рецепційний позитив полягає в тому, що крізь призму прецедентних постатей схарактеризовано особливості розвитку психолінгвістичної думки в просторовому (материкова Україна та діаспора, Західна й Східна Україна) та часовому (друга половина XIX ст., початок XX ст., друга половина XX ст.) вимірах. Хотілося б, однак, дізнатися, яким критерієм обмежено список персоналій, що їхня наукова спадщина системно й послідовно корелює з психолінгвістикою. Досить згадати хоча б І. Нечуя-Левицького, П. Куліша, Лесю Українку, М. Драгоманова, М. Грушевського, С. Петлюру та ін. письменників, істориків, гідний подиву набуток яких залишився за берегами дослідження.

Виняткову увагу цілком закономірно приділено «генію» (там само: 14) О. Потебні, якого вважають основоположником української

психолінгвістики. Це прізвище «стало основою моделювання таких термінів, як *потебнянство*, *неопотебнянство, потебнезнавство, потебніана, потебнянці* та *неопотебнянці*» (там само: 14). Автори запропонували системну сюжетну лінію про різнотлумачення лінгвістичної концепції О. Потебні, який «через тоталітарну політику <…> змушений був писати російською мовою»: він є «одним із найвишуканіших українських інтелектуалів др. пол. XIX ст.», але погляди його «недостатньо відомі західній науковій традиції», вони «не стали методологійними в психолінгвістиці імперської російської держави, до складу якої входила Україна» (там само: 32), хоч і «підносилася над подібними теоріями західноєвропейської науки» (там само: 24). Переконливо доведено через мінітексти основних сюжетних ліній, об'єднаних у єдину логічно завершену наукову оповідь, що саме українець О. Потебня підготував ґрунт «для усвідомлення ключових положень теорії психолінгвістики, які майже в незмінному вигляді зберегли вектори своєї актуальности до сьогодні, а саме: указуючи на особливості *взаємозв'язку мови й психології*, дослідник уперше запропонував **(1)** *психологічну концепцію породження слова*; усвідомив **(2)** *культурно-психологічну роль фольклору для розуміння феномену народної творчості*; указав на **(3)** *значення рецептивного досвіду для мовленнєво-мисленнєвого сприйняття довкілля*; розробив початки **(4)** *теорії дитячої психології в процесі оволодіння мовою*; **(5)** *теорії мовної особистості*, **(6)** *лінгвоемоціології* та **(7)** *теорії звукосимволізму*; запропонував **(8)** *психологічну концепцію інтерпретації і породження тексту,* а також **(9)** деякі теоретичні *положення лінгвоемоціології*, указав на **(10)** *психологічні основи породження граматичних одиниць*» (там само: 32).

Змістовною є розповідь про психолінгвістичну концепцію талановитого учня О. Потебні Д. Овсянико-Куликовського, інтелект якого, за твердженням нашого сучасника Я. Голобородька, «вирізнявся академічною різноплановістю й взірцевою самокритичністю» (цит. за: там само: 33) і був спрямований передусім у річище історії літератури, літературної критики, філософії, культурології, а вже потім – психолінгвістики. Йому належать цінні ідеї про психічний тип особистості, теоретичне осягнення якого здійснено на засадах егоцентризму, тобто його спочатку екстрапольовано через фокус власної дослідницької робітні на самого себе, на саморозвиток, а

вже потім на різні пізнавально-дослідницькі технології, психологічні школи академійного напряму, зокрема гегелівську ідею психології автора й художнього стилю, та психологічне дослідження творчости й різного щодо родів, жанрів письменницького контексту. Непроминальна роль цього вченого в розвиткові метамови психолінгвістики, становленні психолінгвістичної наукової термінології, виокремленні та обґрунтуванні низки психолінгвістичних категорій. З-поміж мовознавчих проблем, які порушив і належно розв'язав Д. Овсянико-Куликовський, – «**(1)** сутність людської психіки як мовного суб'єкта, **(2)** роль підсвідомості в мові, **(3)** духовне обличчя мови, **(4)** індивідуальне мовлення тощо» (там само: 42). Він вибудовував оригінальну авторську концепцію на основі психолінгвістичних ідей учителя – О. Потебні – й водночас чітко накреслив свої орієнтири. Ідеться про «осмислення **(1)** власної психокорекції, **(2)** психології творчості, **(3)** психології геніальності, **(4)** взаємозв'язку мислення і творчості, **(5)** методології творчості (спостереження, експеримент, метод шкалування), **(6)** механізмів взаємодії несвідомого, підсвідомого та свідомого у творчому процесі, **(7)** індивідуального «Я», **(8)** психології мови; **(9)** теорії лінгвоемоціології; **(10)** психологічного усвідомлення морфологійних форм» (там само: 45–46). «Усі перераховані проблеми, – констатують автори монографії, – до сьогодні залишаються в центрі уваги психолінгвістів, насамперед українських» (там само).

Новими гранями вияскравлено й під модерні аксіологійні критерії підведено наукову та художню творчість І. Франка як презентанта ***Львівського психолінгвістичного осередку***. На основі глибинного аналізу проблеми психології творчості, викладеної в працях «Література, її завдання і найважливіші ціхи», «Із секретів поетичної творчості», Т. Космеда й В. Папіш чітко ідентифікували, комплексно проаналізували ключові аспекти новаторської психолінгвістичної концепції І. Франка. До них зараховано поняття поетичної, наукової і критичної сугестивности, асоціативного мислення крізь призму асоціативної лінгвістики. Звернено виняткову увагу на естетику як частину психології, а ще – на загальнопсихологійні основи, творчу індивідуальність, або, за сучасною термінологією, лінгвокреативну мовну особистість, поетичну творчість як особливу психічну діяльність, різнорангове омовлення невербаліки та ін. Запропонований висновок про студію «Із секретів поетичної творчості» як методологійно

важливу працю для української психолінгвістики не викликає заперечень, оскільки в ній І. Франко виважено й аргументовано транслює «свої погляди на завдання художньої літератури, <…> наголошує, що оцінка твору має ґрунтуватися на таланті автора та літературно-естетичних цінностях» (там само: 60).

Ґрунтовно висвітлено самобутню психолінгвістичну концепцію Л. Булаховського, якого названо яскравим представником психолінгвістичної школи О. Потебні насамперед через ту обставину, що він переймав психолінгвістичні ідеї свого вчителя, послідовно втілював їх у життя і водночас творчо розвивав, удаючись подеколи до дискусій, не цураючись навіть м'якої критики, й цим самим розбудовував Харківський психолінгвістичний науковий осередок, примножував його вже вагомі, за оцінкою того часу, набутки. На переконання Л. Булаховського, висловлене в іронійній формі але не позбавлене здорового глузду твердження, згідно з яким «***психологія більше бере від мовознавства, ніж дарує йому***», а «***саме мовознавство постачало й постачає психології найбільш досконало опрацьований різноманітний мовний матеріал, який дозволяє <…> серйозному заглибленню в речі, підлеглі віданню психології***…» (цит. за: там само: 63). Варте високої оцінки й те, що Л. Булаховський підготував та опублікував психолінгвістичну працю «Мовознавство й психологія», у якій відповідально наголосив на такому: «***мовознавство без психології не обходиться, а коли і обходиться, як тепер це буває в представників деяких сучасних західноєвропейських течій, то з явною однобічністю в підході до справи, з викривленням загальної перспективи і збідненням можливих висновків. Найбільш цінні конкретні надбання мовознавства щодо розуміння – роз'яснення фактів і сучасних мовних організацій і їх історії багато в чому зобов'язані прогресові науки психології в XIX та XX ст.»*** (цит. за.: там само: 62–63).

Можна висловлювати позитивні чи негативними розмисли з приводу інтерпретування психолінгвістичної концепції цього вченого, а можна такого не робити й визнати вслід за авторами монографії, що Л. Булаховський зінтегрував свої основні дослідницькі зусилля на тих проблемах, які сформували засадничу базу психолінгвістики як самодостатньої галузі знань, а саме: 1) «визначення статусу науки про психологію мови»; 2) розгляд «низки теорій

походження мови»; 3) моделювання «*первісного вигляду мови homo sapiens*», розкриття своєрідного характеру звукової мови людини порівняно з «мовами тварин», «мовою папуги» та под.; 4) здійснення проєктування напрямів психолінгвістики – лінгвоетнопсихологічного, лінгвоемоційного, асоціативного, лінгвосоціопсихічного, лінгвогендерологійного та ін.; 5) аспектуальне демонстрування потреби «вивчення семантики, граматики й стилістики в ракурсі психолінгвістики»; 6) визнання новаторством науковця розробленого «вчення про лінгвопсихологічні категорії *інтимізації, емотивності, афективності, феномену лінгвокреативності* та *творчого збудження*, а також психологічного трактування *явища запозичення* і *категорії власної назви*»; 7) сприймання погляду «на графіку та орфографію в аспекті сприйняття особливостей їх змін у вимірі психолінгвістики»; 8) презентування феномену «двомовності як явища, що має негативні наслідки, відбиті на мовленні особистості»; 9) закладання першопочатків теорії мовної особистости з орієнтуванням на «дихотомію *мовлення етносу – індивідуальне мовлення* в їхній єдності й відмінностях» (там само: 76–77).

Сюжетна лінія про В. Підмогильного як дослідника психоаналізу особистости І. Нечуя-Левицького, за твердженням Т. Космеди й В. Папіш, «не засвідчує глибокого аналізу, а лише узагальнює певні спостереження дослідника-початківця» (там само: 82). Висловленого не можна заперечити, однак і вважати цей фрагмент аналізованої концепції надлишковим чи неповноцінним не варто. Ідеться, очевидно, про інше, не позбавлене такого сутнісного змісту: психолінгвістика як багатогранна наука опирається не тільки на стратегійні положення (без них вона, як і будь-яка інша галузь знань, не може повноправно побутувати), а й на часткові, на перший погляд, менш значущі, а як насправді, то також промовисті носії інформації. У конкретних дослідницьких ситуаціях вони набувають відчутної ваги й функційно наближаються до змістових домінант, отже, не можуть бути елімінованими. Уведення до антропонізованого викладу підрозділу про новаторські рефлексії В. Підмогильного умотивовано тим, що цей «учений актуалізує сучасні для нього підходи до психоаналізу, коли рекомендовано залучати до студіювання его-тексти: автобіографії, листування, мемуари, щоденники та інші матеріали, що презентують персональний дискурс. І це дуже цінно. Крім того, науковець

спирався на ідеї засновника психоаналізу З. Фройда, актуалізуючи відповідну термінологію (*аналеротизм, Едіп-комплекс, libido*)» (там само: 82–83).

Завершує перший антропозорієнтований виклад сюжетна лінія про внесок в історію української психолінгвістики І. Білодіда, що його сприймають із видноколів сьогодення як одіозну прецедентну особистість. У монографії скрупульозно, без ідеологійних нашарувань схарактеризовано одну наукову розвідку цього лінгвіста – «Психологічні основи індивідуального мовлення», надруковану 1972 року. Її можна без застережень зарахувати «до методологійно важливих студій для української психолінгвістики», оскільки «у ній викладено погляди вченого щодо тлумачення психологічних основ індивідуального мовлення та відповідних типів мовної особистості з виокремленням характерних ознак» (там само: 83). Твердження про те, що «у 70-ті роки XX ст. І. Білодід сповідував сучасні методологійні лінгвістичні принципи, як-от: експансіонізм, антропоцетризм, функціоналізм, експланаторність», що його погляди попри те, що «працював у силовому полі тоталітарного режиму, <…> були прогресивними, ілюстрацією чого є зацікавлення дослідника проблемами психолінгвістики» (там само: 92–93), виявляє прямий застосунок до аналізованої праці й зовсім не корелює з іншими науковими студіями цього вченого, здебільшого соціолінгвістичними, які почасти, а подеколи й відчутно пов'язані з психолінгвістичними проблемами. Академіка Білодіда, що обіймав високі державні посади, тривалий час очолював Інститут мовознавства імені О. О. Потебні, небезпідставно вважають одним із провідників русифікації в Україні, «русифікатором», «основоположником русифікації», який «у своїх працях розкривав тему так званої гармонійної національно-російської двомовності. Доводив, що російська мова може й повинна мати домінантне становище в СРСР» (Котубей-Геруцька, 2023). Відповідно конотований психолінгвістичний аспект цих соціолінгвістичних робіт чекає на свого незаангажованого і скрупульозного дослідника.

Розвиток української психолінгвістики в діаспорі розкрито через мовотворчість І. Огієнка, який розвивав погляди О. Потебні, Д. Овсянико-Куликовського, І. Франка та Ю. Шевельова, що продовжив справу свого авторитетного вчителя Л. Булаховського. І. Огієнко досліджував проблеми рідної мови як найкоштовнішого скарбу,

«запоруки існування та розвитку нації, що починається не так із держави, як із глибинних пластів ментальної психологічної пам'яті й національної культури» (цит. за: Космеда, & Папіш, 2026: 98), та рідномовної освіти. Особність його психолінгвістичної концепції автори монографії вбачають у тому, що вона спрямована, з одного боку, на формування термінологійно-поняттєвого апарату як ієрархізованої підсистеми (рідна мова, материнська мова, перша мова, наукова мова, внутрішня мова, зовнішня мова), а з іншого, – на максимальне вдоступнення та поширення чи навіть, висловлюючись по-сучасному, рекламування її через авторські праці на взірець «Чужі впливи на українську мову» (1933), «Почесне завдання "Союзу українок"» (1933), «Метода психологічна» (1935), «Рідне слово. Початкова граматика української літературної мови» (1935), «Складня української мови. Вступ до вивчення складні» (1935), «Письменник і рідна мова. Як збагачувати рідну мову» (1937), «Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народу» (1922), «Наука про рідномовні обов'язки» (1995), а також через численні публікування в українському щомісячному науково-популярному часописові «Рідна мова» (1933–1939 рр.).

Системно схарактеризовано погляди вченого на міжмовну взаємодію, двомовність і багатомовність. Не втратили своєї значущости аргументовані міркування І. Огієнка про іноземну (чужу) мову, яка «не пускає в людині глибокого коріння», тому оволодівати нею треба в «більш пізньому віці, бо іноземна засвоюється за іншими психолінгвістичними законами, ніж рідна мова». Ці спостереження перегукуються з думками, які висловлював раніше О. Потебня (цит. за: там само: 100–101). Психолінгвісти активно цитують теоретичні положення зі сфери огієнкознавства про мовленнєву діяльність і її органічний зв'язок із чинниками людської психіки, мовомисленням людини: «<…> **мова – то вияв людського духа**, що поза зв'язком із мисленням не існує, а це відразу наказує нам глибше заглянути до джерел повстання її й зкооперуватися з психологією» (цит. за: там само: 102). «Дослідник пройшов шлях *від лікаря тіл* (за першою освітою І. Огієнко був медиком) до *лікаря душ*, ставши світлим натхненником і науковим авторитетом для своїх дописувачів і шанувальників, уболіваючи про те, щоб українська мова завжди була основою національного визнання, – резюмують автори аналізованого видання» (там само: 103).

Вони водночас також рельєфно випрозорюють перспективи огієнкознавства: «В умовах сучасної реальності, зокрема російсько-української війни, коли утвердження національної ідентичності стало моральним осердям психологічної стійкості, ***національно-психологічна концепція І. Огієнка є надзвичайно затребуваною***» (там само).

Варто визнати успішною спробу моделювання через монографійний дискурс психологічно-особистісного портрета вченого Ю. Шевельова. Цей тип характеристики прецедентної особи репрезентований двома моделями: 1) психобіографія видатного мовознавця і 2) психолінгвістичний підтекст його наукового дискурсу. На реальних засадах вибудувано першу модель. Вона хоч і «зіткана з парадоксів», які відрефлексовують реальні буттєві, точніше життєписні, феномени, та вимоделювана на розбіжностях між особистістю і соціумом, тобто між «політикою і свідомістю», «підсвідомістю і психологією» (там само: 116), але набула, як і все, що передумав, пережив і креативно перетрансформував в авторський досвід Ю. Шевельов, конкретного формату, когнітивно запроєктованого на другу модель, без якої перша повноцінно не актуалізує специфіки психобіографійної сутности: «В особі Ю. Шевельова українська наука має еталон вишуканої національної мовної особистості, інтелектуала європейського штибу, творця нового формату, а його психолінгвістичні ідеї поглиблювали психологічний напрям в українському мовознавстві. Учений мав власну психоемоційну позицію і в соціумі, і в лінгвістиці» (там само: 119). Другий портрет складніший за своїм змістовим наповненням та ієрахійною структурою, отже, і за актуалізаційним потенціалом. Його основними гранями є лінгвоперсонологія, психолінгвоперсонологія, лінгвопсихоакцентуація, гендерна лінгвістика, болісний для українців і закономірний, навіть виправданий та вкрай важливий для обрусителів процес цинічного російщення України з усім набором його психологійних констант тощо. Вони, об'єднуючись тими або тими детермінативними відношеннями, засвідчують вельми сутнісну річ: психологійний контекст академійного дискурсу Ю. Шевельова заґрунтований насамперед «на **(1)** емоційному ставленні науковця до обговорення лінгвістичних питань; **(2)** суб'єктивно-психологічному трактуванні мовних явищ; **(3)** популяризуванні праць знакових мовних особистостей, які спорадично пояснювали лінгвістичні явища в психологічному ракурсі» (там само).

Два наступні виклади – «Сучасні психолінгвістичні осередки: видатні персоналії і школи (к. ХХ – поч. ХХІ ст.)», «Досягнення української асоціативної лексикографії і психолінгвістичної дидактики» – розкривають на конкретному фактичному матеріалі історію еволюціонування української психолінгвістики в її просторово-часовому вимірі й жанровій поліфункційності. На конкретних прикладах розкрито український ареал побутування психолінгвістики як особливої галузі мовознавства. Вихідним пунктом закономірно обрано місто Харків – Харківську філологічну школу, де ще й досі витає дух патріарха української психолінгвістики О. Потебні, а його ідеї розвивали й успішно продовжують це робити представники сучасного Харківського психолінгвістичного осередку – учені Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди та Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Найяскравішим репрезентантом цього крайового осередку (зрозуміло, після Л. Булаховського та Юрія Шевельова) є Л. А. Лисиченко і її послідовники – науковці Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (О. Маленко, О. Олексенко, С. Помирча, Т. Скорбач та ін.), що своїми оригінальними розвідками, об'єктом дослідження яких обрано художній світ Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, А. Метлинського, А. Кримського, М. Семенка, В. Поліщука, В. Самійленка, В. Стуса та інших видатних майстрів слова, розвинули вчення «***про мовну особистість у вимірі психології творчості*** та ***психотипу лінгвоперсони»*** й продемонстрували, ***«як психоментальні особливості автора впливають на своєрідність моделювання художнього тексту»***, у якому «відбувається спонтанний плин авторського мовлення (насамперед актуалізована сфера підсвідомості), що тільки на останньому етапі може бути відредаговано автором» (там само: 141). На конкретних теоретичному і фактологійному тлі розкрито вагомий внесок у розвиток психолінгвістики мовознавців Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна – В. Калашник, Т. Матвєєва (рецепція спадщини О. Потебні), М. Філон (лінгвоперсонолологія), А. Нелюба (гендерна лінгвістика), А. Мартинюк, О. Морозова (лінгвокогнітологія), Р. Трифонов (психологія постколоніального мислення), А. Мартинюк, А. Понікарьова (сугестивна лінгвістика), Ю. Блажеєвська (теорія української ментальности й особливості вербалізації українського національного

характеру) та ін. Окремо треба вирізнити лінгвістичні студії, присвячені осягненню наукового доробку Ю. Шевельова (С. Вакуленко, К. Каруник).

За різними дискурсивними технологіями в монографії схарактеризовано діяльність інших потужних психолінгвістичних осередків. Об'єднує ці текстові фрагменти те, що в них кваліфіковано поранжовано ключові постаті й наукові школи Львівського, Київського, Одеського, Переяславського, Луцького, Донецького та Кам'янець-Подільського психолінгвістичних осередків, діяльність яких переконливо засвідчує, що «українська психолінгвістика **(1)** продовжує й поглиблює наукову традицію вивчення психолінгвістики, розроблену класиками українського мовознавства, своєрідно розвиваючи її; **(2)** вирізняється новаторством, оскільки обґрунтовуються нові підходи до розгляду традиційних проблем, зокрема щодо психолінгвістичного аналізу художнього тексту, виокремлення нових типів тексту, нових підходів до аналізу різних типів дискурсу (рекламного, релігійного, політичного, публіцистичного та ін.), що досліджується через актуалізацію теоретичних засад психолінгвістики; **(3)** розбудовуються нові учення, наприклад, теорія лінгвопсихоакцентуації, нові наукові напрями — психолінгвістичне корпусне перекладознавство, лінгвоемоціологія, сугестивна лінгвістика, "лінгвістика градації", лінгвоаксіологія, граматика оцінки, лінгвістика его-тексту, теорія ідентичності та ін. <…>; **(4)** у межах осередків формуються психолінгвістичні наукові школи» (там само: 279–280).

Звернення до асоціативної лексикографії, тобто словників асоціативної сполучуваности, як пріоритетного напряму аналізованої лінгвістичної сфери, є виправданим: дослідження пропонованого взірця без такого сутнісного складника не набуде органічно притаманної йому ознаки композиційно-інформативної повноти, воно залишатиметься недовершеним, однобоким, зрештою, індиферентним щодо переконливих аргументів, позаяк «асоціативний словник фіксує результати асоціативних експериментів, породження відповідних асоціативних смислів» (там само: 285). Цей мотивувальний ланцюг пов'язаний з іншим, суть якого визначає те, що валідним засобом психолінгвістичної діагностики, перевірки психолінгвістичних гіпотез «є експеримент, у якому вчений, щоб об'єктивізувати власні інтуїтивні припущення про властивості досліджуваного матеріалу, звертається

до інтуїції достатньої кількості мовців – інформантів» (Rusanivskyi, Taranenko, Ziabliuk, Karpilovska, Vykhovanets, Hrytsenko, Yermolenko, Zadunaiska, Klymenko, Melnychuk, & Nimchuk, 2007: 561). «Українська асоціативна лексикографія, – запевняють Т. Космеда й В. Папіш, – не має аналогів у світі, оскільки в її межах розроблено концепції новаторських лексиконів. Сучасні психолінгвістичні студії українських мовознавців є потужним внеском у розвиток національної науки. Попри те, що залишаються нерозробленими проблеми психосоціології, у межах якої вивчають зв'язок між соціальною психологією та лінгвістикою, досі на етапі становлення експериментальна діяльність, потребує опису й проблема української психолінгвістичної термінології, попереду й укладання словника термінів психолінгвістики» (Космеда, & Папіш, 2025: 362).

Окремо треба сказати про науковий виклад «Досягнення української асоціативної лексикографії і психолінгвістичної дидактики». Його значущість, своєчасність, майбутню проєкцію замотивує насамперед те, що про асоціативні словники як окремий і на сьогодні активно запитуваний лексикографійний ресурс маємо скупі відомості. Цей контент не вийшов за вузькоспеціальні межі, не став джерелом активного користування. Доречним у розглядуваному контексті є представлення історіографії української асоціативної лексикографії, початком якої вважають з'яву «Словника асоціативних норм української мови» (1979) і «Словника асоціативних означень іменників в українській мові» (1989) Н. Бутенко, а справжнім поступом – кінець XX – початок XXI ст., коли побачили світ різні види асоціативних лексиконів – власних назв, рекламної лексики тощо. У цей час простежено «розвиток не лише практики словникарства, але і її теорії» (там само: 329), зокрема випрацювання корпусу базових понять, як-то: асоціативний експеримент, асоціативна норма, асоціативне поле асоціація, мовна свідомість, мовна стійкість та ін. Доречно заявлено про добротну науково-навчальну літературу, у якій на першому місці – підручники й посібники, що їх сьогодні в Україні катастрофічно не вистачає, як і навчальних термінологійних словників із психолінгвістики, а також хрестоматій (там само: 331). Не зайвим буде подати перелік скрупульозно й об'єктивно проаналізованої в монографії науково-навчальної літератури з психолінгвістики: «Вступ до психолінгвістики» Л. Засєкіної, С. Засєкіна (2002), «Основи психолінгвістики»

С. Куранової (2012; 2023), «Психолінгвістична діагностика» Л. Засєкіної, С. Засєкіна (2008), «Психологія мовлення і психолінгвістика» Л. Калмикової, Г. Калмикова, І. Лапшиної, Н. Харченко (2008), «Психологія спілкування» М. Філоненко (2008), «Психологія спілкування» Л. Кайдалової, Л. Пляки (2011), «Основи психології та міжособове спілкування» Л. Засєкіної, Т. Пастрик (2013), «Навчальний посібник до спецкурсу "Психолінгвістика"» О. Коломійцевої (1999), колективне видання «Сугестивні технології маніпулятивного впливу» (2011; 2023).

Висновки

Лінгвоісторіографійний опис універсальних і національних складників психолінгвістики в монографії «Українська психолінгвістика: історіографія (др. пол. XIX – поч. XXI ст.)» Т. Космеди й В. Папіш, – об'єктивне, системно виструктуроване, оперте на переконливі аргументи видання, позначене винятковою актуальністю з огляду на наукове сьогодення лінгвістики та психології, зокрема на ще не заповнені до кінця або лише окреслені концептуальними контурами їхні проблемні лакуни, від яких тією або тією мірою залежить суспільний поступ. Воно слугуватиме авторитетним джерелом для майбутніх студій як логічного продовження попередніх досягнень. Роботи в цій сфері знань багато. Зважаючи на здобутий індивідуальний та колективний досвід, маємо підстави констатувати, що мовознавчі вершини, з-поміж яких і психолінгвістичні, українські вчені успішно долатимуть і пропонуватимуть новаторські підходи, які неодмінно визнаватиме світова наука.

Перспективу дослідження визначає подальше системне та ретельне фіксування історії розвитку української психолінгвістики в синхронійному фокусі, який органічно поповнюватиме вже сформовані в теоретично-прагматичному форматі діахронійні сторінки й забезпечуватиме наукову тяглість як один із визначальних атрибутів науки.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Бацевич**, Ф. С. (2007). *Словник термінів міжкультурної комунікації*. Київ: Довіра. 2**. Булаховський**, Л. А. (1953). О. О. Потебня – видатний лінгвіст (1835–1891). *Мовознавство, 2,* 5-18. 3. **Загнітко**, А. (2020). *Сучасний лінгвістичний словник*. Вінниця: ТВОРИ. 4. **Засєкіна**, Л. В., & Засєкін, С. В. (2002). *Вступ до психолінгвістики. Навчальний посібник*. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька

академія». 5**. Космеда**, Т., & Папіш, В. (2026). *Українська психолінгвістика: історіографія (др. пол. XIX – поч. XXI ст.)*. Вінниця; Львів: Простір М. 6. **Котубей-Геруцька**, О. (2023, 29 червня). Серпи і молоти на КМДА, пам'ятник «ортодоксальному сталіністу»: декомунізація, яка (не) відбувається в Києві. *Суспільне*. Узято з https://suspilne.media/culture/510879-serpi-i-moloti-na-kmda-pamatnik-ortodoksalnomu-stalinistu-dekomunizacia-aka-ne-vidbuvaetsa-v-kievi. 7. **Лешкова**, Н. В. (2012). Сучасна психолінгвістика: напрями, аспекти і концепції. *Система і структура східнослов'янських мов, 6,* 97–105. 8. **Пінчук**, О. Ф., & Черв'як, П. І. (2005). *Нариси з етно- та соціолінгвістики*. Київ: Просвіта. 9. **Потебня**, О. О. (2026). *Думка і мова. Вибрані праці*. Харків: Видавець Олександр Савчук. 10. **Степаненко**, М., & Галаур, С. (2017). Знакова праця в українській лексикографії. (Рецензія на книгу: Колібаба Л. М., Фурса В. Словник дієслівного керування. К.: Либідь, 2016). *Українська мова, 3,* 144–150. 11. **Русанівський**, В. М., Тараненко, О. О., Зяблюк, М. П., Карпіловська, Є. А., Вихованець, І. Р., Гриценко, П. Ю., Єрмоленко, С. Я., Задунайська, Л. М., Клименко, Н. Ф., Мельничук, О. С., & Німчук, В. В. (Eds.) (2007). *Українська мова: Енциклопедія*. Київ: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана.

REFERENCES

1. **Batsevych**, F. S. (2007). *Slovnyk terminiv mizhkulturnoi komunikatsii [Dictionary of Intercultural Communication Terms]*. Kyiv: Dovira. 2. **Bulakhovskyi**, L. A. (1953). O. O. Potebnia – vydatnyi linhvist (1835–1891) [O. O. Potebnia: An Outstanding Linguist (1835–1891)]. *Movoznavstvo – Linguistics, 2,* 5–18. 3. **Zahnitko**, A. (2020). *Suchasnyi linhvistychnyi slovnyk [Modern Linguistic Dictionary]*. Vinnytsia: TVORY. 4. **Zasiekina**, L. V., & Zasiekin, S. V. (2002). *Vstup do psykholinhvistyky [Introduction to Psycholinguistics]*. Ostroh: Vydavnytstvo Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». 5. **Kosmeda**, T., & Papish, V. (2026). *Ukrainska psykholinhvistyka: istoriohrafiia (dr. pol. XIX – poch. XXI st.) [Ukrainian Psycholinguistics: Historiography (second half of the 19th c. – early 21st*]. Vinnytsia; Lviv: ProstirM. 6. **Kotubei-Herutska**, O. (2023, 29 June). Serpy i moloty na KMDA, pamiatnyk «ortodoksalnomu stalinistu»: dekomunizatsiia, yaka (ne) vidbuvaietsia v Kyievi [Sickles and Hammers on the Kyiv City State Administration Building, a Monument to an "Orthodox Stalinist": Decommunization That Has (Not) Taken Place in Kyiv]. *Suspilne*. Retrieved https://suspilne.media/culture/510879-serpi-i-moloti-na-kmda-pamatnik-ortodoksalnomu-stalinistu-dekomunizacia-aka-ne-vidbuvaetsa-v-kievi 7. **Leshkova**, N. V. (2012). Suchasna psykholinhvistyka: napriamy, aspekty i kontseptsii [Contemporary Psycholinguistics: Trends, Aspects, and Concepts]. *Systema i struktura skhidnoslovianskykh mov – System and Structure of East Slavic Languages, 6,* 97–105. 8. **Pinchuk**, O. F., & Cherviak, P. I. (2005). *Narysy z etno- ta sotsiolinhvistyky [Essays on Ethnolinguistics and Sociolinguistics]*. Kyiv: Prosvita. 9. **Potebnia**, O. O. (2026). *Dumka i mova. Vybrani* pratsi [Thought and Language: Selected Works]. Kharkiv: Vydavets Oleksandr Savchuk. 10. **Stepanenko**, M., & Halaur, S. (2027). Znakova pratsia v ukrainskii leksykohrafii. (Retsenziia na knyhu: Kolibaba L. M., Fursa V. Slovnyk diieslivnoho keruvannia. K.: Lybid, 2016) [A Landmark Work in Ukrainian Lexicography. (Review of the Book: L. M. Kolibaba & V. Fursa, Dictionary of Verb Government. Kyiv: Lybid, 2016)]. *Ukrainska mova – Ukrainian Language, 3,* 144–150. 11. **Rusanivskyi**, V. M., Taranenko, O. O., Ziabliuk, M. P., Karpilovska, Ye. A., Vykhovanets, I. R., Hrytsenko, P. Yu., Yermolenko, S. Ya., Zadunaiska, L. M., Klymenko, N. F., Melnychuk, O. S., & Nimchuk, V. V. (Eds.) (2007). *Ukrainska mova: Entsyklopediia [The Ukrainian Language: Encyclopedia]*. Kyiv: Vyd-vo «Ukr. entsykl.» im. M. P. Bazhana.

Степаненко Микола Іванович – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри журналістики та мовної комунікації, Національний університет біоресурсів і природокористування України; вул. Героїв Оборони, 15, Київ, 03041, Україна.

E-mail: myk_ivan@ukr.net

https://orcid.org/0000-0002-6727-1265

Stepanenko, Mykola – Doctor of Philology, Full Professor, Professor of the Department of Journalism and Language Communication National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine; 15 Heroiv Oborony St., Kyiv 03041, Ukraine.

Степаненко Ніна Степанівна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри журналістики та мовної комунікації, Національний університет біоресурсів і природокористування України; вул. Героїв Оборони, 15, Київ, 03041, Україна

E-mail: stepanenko_nina@ ukr.net

https://orcid.org/0000-0002-0934-784X

Stepanenko, Nina – Candidate of Philological Siences, Associate Professor at the Department of Journalism and Linguistic Communication, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine; 15 Heroiv Oborony St., Kyiv 03041, Ukraine

Дата першого надходження статті до видання – 01 вересня 2026 р.

Дата прийняття статті до друку після рецензування – 01 жовтня 2026 р.

Дата публікації статті у виданні – 20 листопада 2026 р.

CITATION

ДСТУ 8302:2015: Степаненко М. І., Степаненко Н. С. «Квота національного в царині психолінгвістики», або діахронійно-синхронійний огляд розвитку психолінгвістичної думки в Україні. Лінгвістичні дослідження: зб. наук. пр. Харків. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди / гол. ред. Н. В. Піддубна. Харків, 2026. Вип. 65. С. 280–301. DOI: https://doi.org/10.34142/23127546.2026.65.22

APA: Степаненко, М. І., Степаненко, Н. С.(2026). «Квота національного в царині психолінгвістики», або діахронійно-синхронійний огляд розвитку психолінгвістичної думки в Україні. *Лінгвістичні дослідження, 65,* 280–301, DOI: https://doi.org/10.34142/23127546.2026.65.22